

Психология В Писма

Цвета Таманова

СВЕТЪТ
НА ДЕТЕТО

Знамогическо
училище

Библиофилско издание

СЪДЪРЖАНИЕ

- 1 ○ Светът, който ни заобикаля
✓ Изследване
- 2 ○ Майка и дете
✓ Тест
- 3 ○ Мама, татко и аз
✓ Изработване на семеен герб
- 4 ○ Баба, дядо и внуче
✓ Семейна приказка
- 5 ○ Син или дъщеря, брат или сестра
✓ Полово-ролеви въпросник
- 6 ○ Децата и училището на XXI век
✓ Знамогическа анкета
- 7 ○ Приятели ще има вечно
✓ Вълшебна кутия, пълна с приятелство

Д е т е т о и с в е т њ т , к о њ т о г о з а о б и к а л я

Необятен и безкрайно разнообразен е светът, в който малкото дете попада след своето раждане. То е заобиколено от хора и предмети, около него се случват всякакви събития и ситуации. Всичко това са различни аспекти на обкръжаващия го свят. От най-ранна възраст детето проявява непрекъснат интерес и започва активно да изследва всичко, което го заобикаля: лицата на мама и татко, собствените му ръчички и крачета, гласовете, миризмите, нежният допир и успокояващото люлеене, различните свойства на предметите, тяхната форма и големина. То оглежда внимателно всеки предмет, опитва се да го хване с ръка и прави опит да го постави в уста, защото до тригодишна възраст това е начинът, по който то получава най-ясна и точна информация. Детето особено силно се въодушевява от играта да изпуска различни предмети на земята. Така то получава доказателство, че може с действията си да променя нещата около себе си. С течение на времето картината, която възприема детето, започва да става все по-голяма и по-пълна. То

открива връзки и взаимодействия, започва да се възприема като отделна личност и търси своето място, възможности и значение.

Не трябва да забравяме колко по-различно от възрастните детето вижда, чува, и чувства действителността. От една страна поради факта, че децата взаимодействат със света основно чрез емоциите си и поради тази причина те са много раними, а от друга страна е и фактът, че различните хора имат свой уникален начин да възприемат една и съща ситуация, едни и същи думи, чужди действия, събития и т.н. Информацията, която идва от средата постъпва по различни канали и ако се вгледаме по-внимателно, ще забележим, че като цяло светът, който ни заобикаля си взаимодейства с нас посредством три съвкупности. Първата – това са зрительните образи, т.е. всичко, което виждаме: отражението ни в огледалото, лицата на хората около нас, предмети, цветове и т.н. Втората – това са звуците. Всичко онова, което чуваме: гласове, шумове, смях, плач, вик, ромолене на вода или гръмотевица в небето, любима музика или стъпки зад нас. Третата – това са усещанията, като обоняние, вкус и допир. Те също са безкрайно разнообразни. Миризмите могат да са нежни парфюмни аромати, любима храна, пушек, цветя, гора, газове от автомобили и т.н. Вкусовете са всичко онова, което усещаме от храна и напитки, пастата за зъби или лекарство. Усещанията за допир са за меко, нежно, грубо, бодливо, топло или студено, т.е. всичко онова, което чувстваме чрез кожата си.

Като обобщение може да се каже, че всичко, което осъзнато виждаме, чуваме, чувстваме в даден момент, както и съчетанието от различните възприятия, ни помага да създадем неповторимата картина за света, който ни заобикаля. Около нас е пълно с въздействия и без значение къде се намираме, тези три канала, по които постъпва информацията, са в постоянна активност. Всеки човек има свой водещ канал, по който възприема информацията и той е по-чувствителен и силен от останалите. Например, ако за едно дете най-важна е информацията, която то получава чрез зрението, тогава за основа, върху която ще трупа знания, ще изгражда мнение и ще взема решения, ще служат впечатленията от зрительните образи. За него ще бъде от значение външният вид, цветът, ще работи лесно с текст, илюстрации и художествени образи. Тези деца се отличават с богато

въображение и фантазия, те лесно и бързо усвояват нова информация, изобразеното на учебната дъска или в книгите. За да запомнят или да разберат нещо, имат нужда от това да го видят. Повечето деца възприемат света по този начин. Неслучайно детските книжки са изпъстрени с ярки картинки, анимационните филми са любими и много често вземат решение за дреха или играчка по това какъв цвят е тя. Въпреки всичко има деца и възрастни, които са с различна система на възприятие. Ако водеща е слуховата, то за тях е важно да чуят информацията, важен е тонът на гласа и неговата мелодичност. Те могат твърде остро да реагират на викове и промяна на интонацията. Ако на такова дете му се говори с по-силен глас или му се вика, то може да блокира и да не възприеме нищо от това, което му се казва. При доминантност на канала на усещанията, детето ще се влияе силно от докосванията, миризмите, ще има ярко изразен и специфичен усет за вкус на храната и напитките и т.н. То би могло да изглежда или сковано и дистанцирано, или точно обратното – да иска да се гушне в мама, татко или учителката, защото за тези деца прегръдката е от особено значение и те имат нужда да се усещат във връзка със значим близък човек. Ако детето бъде отблъснато в момент, в който настоятелно протяга ръце, за да прегърне някого, може за дълго да се затвори за този човек, защото се е почувствало отхвърлено.

Когато детето общува с други хора, без значение деца или възрастни, които са със същата като неговата водеща система на възприятие, комуникацията ще бъде улеснена, то ще ги разбира лесно и добре, както и те него. Ще говорят „на един език“. Ако обаче неговите родители, учители или приятели са с различна водеща система, могат да се получат сериозни разминавания, разочарования, неоправдани очаквания и огорчения. Това е от особено значение във връзката между деца и родители, но и между детето и учителите, защото в ранна възраст това са авторитети, които са от особено значение и комуникацията с тях и съответно чувството, че си разбран и приет, поставя своята здрава и силна основа именно в тези взаимоотношения. Ако родителите и учителите оценят правилно и знаят коя е собствената им и коя е на детето водеща система на възприятие, това ще спомогне да се хармонизират отношенията, да

станат по-пълноценни и удовлетворителни. Това знание ще подпомогне опитите да се скъси дистанцията с децата, ще може по-лесно и по-резултатно да стигнем до тях, ще намали раздразненията и поводите за конфликти. Например, ако дете, с което имате сложни взаимоотношения, има за водеща система на възприятие усещанията, а вие имате зрителна такава, може да възникнат различни очаквания. Вие се стремите да предоставите ярки визуални стимули, рисувате с думи и с бои цветни образи, но детето не успява да ви разбере напълно, докато не го докоснете, не хванете ръката му, прегърнете го или не му дадете възможност да направи от пластелин онова, за което му говорите.

Като отчитате особеностите на детето в общуването си с него, ще му подарите радост и ще го стимулирате да покаже и развие най-доброто у себе си. За целта ви е необходимо само едно малко проучване или по-точно да обърнете внимание на онова, което има по-голямо въздействие върху вас самите, а и върху вашето дете.

Изследване:

1. Тъй като водещият канал на възприятие се отразява особено ясно в речта ни, първото, което трябва да направите, е да обърнете внимание на онова, което казвате. За целта ви е необходим друг човек, който да ви наблюдава известно време и да отбележи какви думи – глаголи, съществителни и прилагателни по-често използвате. Важното в случая е вие да не цензурирате речта си, така че това трябва да стане в момент, в който не знаете, че обръщат специално внимание на думите ви. Темата, по която говорите няма никакво значение. Ако искате да диагностицирате дете или някой друг, то тогава задачата е сравнително по-лесна. Необходимо е само без предупреждение да провокирате да ви разкажат нещо, каквото и да е то, нещо което им се е случило или което харесват, или смятат за важно.

- ✓ Думите, които показват признаци, действия или състояния, които се възприемат чрез очите ще ви покажат, че това е човек, за когото визуалното е водещо. Такъв

човек му е достатъчно един път да види, отколкото сто пъти да чуе.

- ✓ Думите, които характеризират звуци, интонации, тяхната сила и въздействие, динамика и паузи са характерни за хора, за които водещ е аудио каналът. Такъв човек ще има особено силно чувство към музиката, ще обича да му разказват приказки и истории, а чуждите доводи и обяснения ще го ангажират и ще му въздействат.
- ✓ За човек, за който водещ е каналът на усещанията, ще бъдат характерни глаголи, прилагателни и съществителни, които да описват как той чувства всичко онова, което го заобикаля. Ако такъв човек първо го докоснете, а след това му кажете каквото искате той да знае, ще получите вниманието му веднага.

2. Друг начин е да се опитате да си дадете сметка, в ежедневно общуване с другите, на кое акцентирате своето внимание: на това как той изглежда, с какви цветове на дрехите се облича, как ухае или как звучи гласът му, до колко приятно или неприятно ви е да се докосвате до него (да го прегръщате или да му стискате ръка). Хубаво е да правите тези наблюдения в обичайна за вас или за детето обстановка. За да станат нещата още по-лесни, можете просто да си зададете въпроса: „Кое най-много ме привлича в този човек?“ Може да има известни разминавания, тъй като, въпреки че един канал за информация е водещ, ние използваме и всички останали. Все пак, ако направите наблюдение върху онова, което ви влияе в общуването с повечето хора, ще забележите кое за вас е доминиращо.

М а й к а и д е т е

Животът на всеки човек е съставен от различни етапи, които се предопределят от развитието му и събитията, с които се сблъсква. От дистанцията на времето това изглежда като колело, което непрекъснато се върти в една посока. Етапите имат своите прекрасни моменти, но и своите трудности и изпитания. За различните хора те са уникални и неповторими, завинаги белязани с известна носталгия, когато отминат. Един период, обаче, от живота на всеки се откроява от останалите, защото има потенциала да промени човек изцяло. Периодът, в който се появяват децата. След него е необходимо да се пренапишат връзки, отношения, приоритети и ценности.

Особено внимание заслужават отношенията между майката и нейното бебе. Преди да стане майка, жената може да е била забързана и отговорна бизнес дама или жена, вгълбена в своето развитие, образование, забавление, творчество и т.н. Може да е възприемала грижите за едно малко бебе като досадни, ограничаващи и

изморителни, но идва момент, в който научава, че очаква собственото си дете. Тогава всичко започва да изглежда по-различно. Не е изключено жената да има съпротиви и да се чувства объркана в началото, защото си дава сметка за отговорността, която ще я очаква от тук нататък. Постепенно, с течение на времето, се получава промяна не само в тялото, но и в чувствата на бъдещата майка. Тя започва бавно, но сигурно да се привързва към малкото същество в нея и да свързва всички свои мисли и мечти с него. Събужда се силният майчин инстинкт, който като цяло се е зародил в нея много отдавна, още в детството ѝ. Малките момиченца във фантазиите и игрите си се идентифицират със своите майки и възприемат куклите като техни деца, обгрижват ги, говорят им, хранят ги, приспиват ги и правят всичко, което са преживели и са приели като роля на майка.

От друга страна, пълноценното развитие на детето е възможно единствено, ако то успее да се приспособи добре към социалната среда. Изолацията от родители и други обгрижващи фигури прави невъзможно да се формира привързаност, способност за обич, а води и до повишена тревожност, страхови състояния и агресивност. Току-що роденото бебе не притежава никаква самостоятелност. Ето защо английският психоаналитик Доналд Уиникът* казва, че такова нещо като бебе няма, има майка и бебе. Т.е. това е една диада, в която майката подsigурява оцеляването и успешното психическо и физическо развитие на детето. Това е период на пълна зависимост. През него е преминал всеки човек. Много учени смятат, че страхът от жената се корени именно в страха от признаване на факта на зависимостта.

Споменатата привързаност и чувство на обич поставят своето начало за детето в тази негова първа връзка с майката. Именно тя е и човекът, който пръв, на малки дози, запознава детето със заобикалящия го свят, защото без да има какъвто и да било опит и знания, то разчита на своята майка да даде име на предметите и хората, да го успокоява като назове емоциите и усещанията, които то има, да го дари с обич, усмивки, нежност и игри. Бебето търси да прочете в очите на майка си колко е прекрасно, кое е правилно и кое не, кое е страшно и кое забавно. То се обогатява от жизнеността на своята майка. Тя има способността да представи нещата от реалността

по-малко плашещи, достъпни и приятни. Отличителна черта на детството е, че всички усещания са много интензивни и не рядко – напълно противоречиви (амбивалентни). С времето повечето възрастни хора губят способността да изпитват толкова силна емоция, каквато може да изпита детето. Ето защо е много важно то да има до себе си своята майка, на която да може да сподели емоцията си, а тя на свой ред да му отговори със своята. Взаимодействието с чувствителна, успешно справяща се с майчините функции майка, която удовлетворява базовите потребности на детето, спомага то да създаде позитивен образ за себе си и за обектите около него, а това е задължително условие за доброто му развитие. Тук е мястото да уточня, че на майката трябва да се гледа като на събирателен образ, в който влизат и всички възрастни около детето, които изпълняват ролята на майка.

Първоначалната детско-майчинска привързаност дава началото на способността и особеностите на човек да се привързва. Има няколко типа детско-майчинска привързаност, които са описани от английският психоаналитик Джон Боулби**:

- **Сигурна привързаност.** Сигурно привързаните деца имат доверие в родителите си, могат открито да изразяват емоциите и потребностите си. Те вярват, че родителите им ще се отзоват, ако е необходимо, защото са винаги някъде наблизо. Такива деца проявяват любопитство и стремеж да опознават света, не изпитват тревожност да играят, отдалечавайки се от родителите си;
- **Несигурна привързаност.** Тази привързаност бива: избягващ и тревожен тип.
 - ✚ Децата с избягваща привързаност нямат доверие на родителите си, чувстват се самотни, отхвърлени, задължени в голяма степен да се грижат сами за себе си. На тях им се налага твърде рано да станат самостоятелни. Родителите на такива деца обикновено са отхвърлящи, дистанцирани, импулсивни и строго контролиращи;

✚ Децата с тревожна привързаност са постоянно притеснени дали родителите им са наблизо. За тях е важно да следят настроенията им. Те не са в състояние да играят самостоятелно, а напротив настойчиво търсят внимание. При раздяла с майката плачат много, а при нейното завръщане също силно се разстройват. Родителите на такива деца често са непоследователни (излизат без да се сбогуват, променят решенията си и правилата), отхвърлят детето, за да го контролират (например: заплашват, че ще го изоставят или ще го оставят на непознати или ще спрат да го обичат, ако то не се подчини). Детето расте в постоянно напрежение.

- **Дезорганизирана привързаност.** Такъв тип привързване се случва, когато детето получава от родителите си както сигурност, така и страх. Това става в случаите, при които децата са изложени на насилие у дома или в техния живот има силно болезнени преживявания, травматични, защото са останали необяснени и неосъзнати. Този стил се формира през първата година от живота и ако условията не се променят, той са запазва трайно.

Бихме могли да обобщим, че формирането на първоначалната детско-майчинска привързаност до голяма степен зависи от загрижеността и вниманието, което получава детето от своята майка, от това доколко тя е чувствителна към неговите потребности. Това е едната страна на нещата. Има обаче и друг, много важен аспект, а той е дали тази майка е емоционално достъпна за детето, дали е приемаща. За това е важно и тя самата да има удовлетворителни взаимоотношения с хората около себе си, като първостепенна е ролята на съпружеските, разбира се.

От всичко това следва, че всеки, който се е превърнал в личност, способна на дълбоки чувства, на взаимност, устойчивост на влияния от средата, увереност в себе си и реална представа за света, щастлив и с възможности да разбира и приема другите, е безкрайно задължен на една жена и нейното обкръжение.

Тест: Нарисувай едно семейство

Процедура: На детето се дава лист и цветни моливи или флумастери. Инструкцията към него е: Представи си едно семейство, измисли го и го нарисувай на този лист.

Анализ: Важен момент в този тест е редът, в който детето рисува членовете на това семейство, големината на фигурите, цветовете, в които са нарисувани, конфигурацията им върху листа. След като рисунката е готова, бихте могли да проведете разговор с детето и да го попитате: „Сега ми разкажи за това семейство, което измисли...Къде са те?....Какво правят там?....Разкажи ми по нещо за всеки, като започнеш от първия, който си нарисувал...Кой от всички в това семейство е най-мил? Защо?....Кой е най-малко мил? Защо?...Кой е най-щастлив?Защо?...А ти кой най-много предпочиташ? Защо? Всички решават да отидат на разходка с колата, но за един няма място. Кой ще си остане у дома?... Да допуснем, че ти би могъл (могла) да бъдеш част от това семейство. Кой от тях ще бъдеш?“

Детето, семейството и външният свят, Изд. Лик, 2001

****Теория на привързаността**

М а м а , т а т к о и а з

Факторите, които предопределят по какъв начин ще се развие човек, са изключително много, но най-важните са заложени в неговите родители. Именно родителите, независимо от желанието си, в различна степен, под формата на гени, предават на своите деца онова, което носят в себе си, като особености на здравето, външен вид, заложби и наклонности. Това е наследствеността, която е съществена, но е само началото. Целият процес на развитие тепърва предстои.

Години наред фокусът на науката беше приоритетно насочен към връзката и отношенията на майката с детето, както и на ролята, която тя има за неговото развитие. Съвременните тенденции са да се отделя все повече внимание на ролята на бащата, защото тя също е определяща и има силно изразено влияние върху социалното, емоционалното и интелектуалното развитие на децата. Майката и бащата се грижат, общуват, играят и обичат по различен начин, но и

двата са много важни и допринасят в различна степен в различните възрасти на детето за неговото пълноценно и хармонично развитие.

Д-р Луиджи Зоя* детайлно разглежда феноменът бащинство. Той подчертава, че понятието „баща“ се изпълва със смисъл и съдържание в процеса на културно развитие. Фигурата на бащата носи ценностите, нормите, правилата, социалните връзки, планирането на бъдещето. Все елементи, които характеризират именно човешките общества.

Много важен фактор за развитието на бебето по време на бременността е благоприятната обстановка в семейството, наличието на емоционален комфорт за бъдещите родители и най-вече за бъдещата майка, която в този момент е едно със своето дете. Ако тя се чувства подкрепена, обичана, приемана и разбрана от мъжа до себе си, ще роди едно спокойно бебе. С други думи, таткото оказва влияние върху развитието на детето още преди то да се появи на бял свят.

Раждането на дете в семейството е и ситуация, която крие много неизвестни, съответно е съпроводена с голяма доза тревожност и стрес. Бащите, които са въввлечени активно във всичко, което се случва на бъдещата майка, споделят моментите на радост, колебания, страхове и тревоги, имат по-големи шансове по-бързо да влязат във връзка със своето бебе. Присъствието на самото раждане също е доказало, че помага на таткото да се усети баща по-бързо и да се привърже към новороденото почти веднага. Разбира се само тогава, когато няма изрични лекарски указания, които налагат друго. Не страхът, а огромното вълнение от това, че ще видят появата на собственото им дете, е причината някои от татковците да се извинят и да пропуснат този миг. Присъствието на раждането увеличава и привързаността към съпругата и изобщо към семейството като цяло.

В първите месеци и години, когато детето е абсолютно зависимо, то е по-свързано със своята майка – това е своеобразно продължение на връзката, която майка и дете имат по време на бременността. С течение на времето, връзката майка - дете постепенно се променя – независимостта на малкото расте все повече с всеки изминал ден. То намира начин да достига желаните предмети, започва да се храни самостоятелно, да говори и т.н. Това постепенно

отделяне от майката проправя път на други взаимоотношения, които стават все по-актуални – тези с таткото.

Има много видове любов. Всеки вид има своите отличителни, уникални характеристики. Бащината и майчината любов, въпреки че на пръв поглед изглеждат много еднакви, всъщност не са. Майката обича и е отдадена на своето бебе, просто защото това е нейното бебе, а не защото то е изпълнило някакво нейно очакване.

Взаимоотношенията с бащата изглеждат в известна степен различно. Една от причините за това е, че бащината любов не е вродена – по време на бременността бъдещият татко само е наблюдавал отстрани, без да може да почувства промените, които се случват в тялото и емоциите на бъдещата майка. След раждането той не е така пряко свързан с бебето – по-скоро индиректно, но колкото по-рано е активно въввлечен, толкова по-силна ще бъде връзката му с детето. Психологически изследвания показват, че бебета, за които и бащите се грижат активно, показват по-високо ниво на умствено и физическо развитие. Между съпрузите има повече разбирателство и по-леко приемат изцяло променената ситуация след раждането.

Майката дава възможност на детето да усети интимност, ласка и нежност, а бащата е по-скоро източник на познания за света, за труда, техниката и т.н. От него зависи да въведе и да отстои значимостта на мислите, закона, порядките и дисциплината.

За разлика от майчината, детето възприема любовта на бащата като условна, и като такава, тя съответно следва да бъде заслужена. Това е определящ фактор в моралното му развитие. За бащите много голямо значение имат качества като самостоятелност, активност, решимост, последователност и отговорност. Тези качества, често дори и несъзнавано, те ги предават на децата си чрез игрите, които играят с тях. Играта с татко е много енергична, жива и динамична. Те подхвърлят детето, въртят го, скачат, тичат и се гонят с него, качват го на раменете си и след това препускат заедно и т.н. На мама може често да ѝ се свива сърцето от страх при вида на тези игри, но за детето те са източник на огромно удоволствие, от една страна заради усещанията, но и от друга заради това, че играта е споделено преживяване с този обичан, силен и голям татко. Освен това подобна

игра подпомага детето да опознае обкръжаващото го пространството и собственото си тяло. Всичко това развива детето интелектуално.

Бащите имат незаменима роля в половата идентификация на детето. След тригодишна възраст то навлиза в една много важна фаза на развитие, наречена Едипов комплекс. В този период на преден план между родители и деца излизат други взаимоотношения, вече не диадични, а между трима. Таткото може да бъде избранник или съперник, но и в двата случая е много важен фактор. За своя син, той е пример за подражание, модел, който да бъде следван. Пасивните, отчуждени бащи по-слабо влияят и често не успяват да формират активен мъжки модел у своите синове. Недостатъчният опит от общуване с бащата и отсъствие на приемлив модел за идентификация застрашава пълноценното развитие на момченцето или юношата.

Взаимоотношенията на дъщерята със своя татко оказват влияние на бъдещите ѝ интимни отношения. Топлината и обичта, която малкото момиче получава от баща си ѝ помагат тя да изпитва гордост от своята женственост, да се чувства привлекателна и уверена в себе си. Недостатъчната емоционална отзивчивост на бащата поражда в дъщерята безпокойство, неустойчивост на настроенията и капризност като средство да привлече внимание.

Бащите, които още от най-ранна възраст установяват силни емоционални връзки със своите деца, в бъдеще проявяват по-голяма чувствителност и разбиране към интересите и желанията им, които следват тяхното развитие. Децата, които са близки със своите татковци имат значително по-висока самооценка и стабилност на „Аз-образа“ си в сравнение с тези, които са разделени или отчуждени от своя баща. В същото време, деца, които се радват на активна и постоянна грижа от страна на бащата, израстват по-социални, по-спонтанни, оптимистични и с повече възможности за взимане на решения и намиране на изход от трудни ситуации.

* Луиджи Зойя «Отец. Исторический, психологический и культурологический анализ»

Изработване на Семеен герб

Семейният герб е неповторимият отличителен знак на вашата фамилия. Той може да играе ролята на семейно лого или на отличителен знак, валиден само за вашето семейство. Семейният герб носи в себе си символика, състояща се от значението на фамилното ви име, традициите на рода, членовете на семейството, стойностите и целите ви, нещо което е характерно само за вас и е станало част от вашата семейна история.

Материали:

Дървени или метални плоскости, картон, маркери, бои, шкурки.

Процедура:

В зависимост от това с какви материали ще изберете да изработите вашия фамилен герб. Ако е от материал, който изисква шкурене, тогава полирайте повърхността. Следва да се създаде отличителната визия на герба, която да включва букви, други символи, образи,

цветове и най-различни форми. Всичко трябва да е тясно свързано с вашата фамилия.

Дискусия:

Дискусията цели да насочи разговор с детето за неговото място не само в семейството, но и като наследник на целия свой род. Може да бъде изследвано самочувствието. Това е начин за повишаване на себепознанието, решаване на проблеми и фокусиране върху подход за намиране на решения.

4

Б а б а , д я д о и в н у ч е

Възприетите в семейството взаимоотношения определят до голяма степен как и до колко ще има приемственост в него. Било е време, когато семействата са имали съвсем друг облик. Патриархалната традиция е диктувала строги и консервативни правила, роли, отношения и т.н. Днешното семейство е до голяма степен променено. Преди години е било съвсем естествено хората да се обединяват в големи фамилни групи, в които са влизали по три или дори четири поколения. Тази близост на членовете на едно семейство е била много важна. Съвременните хора имат по-различни приоритети. Те са устремени към отделяне и създаване на собствена автономност. Някои приемат това за добро, други – не, но така или иначе семейството изглежда вече по-различно. Това, което е в риск от тази промяна, са традициите и семейните ценности, доколкото старото поколение е техният главен носител. Традициите имат съществено значение за възпитанието на детето, защото те създават увереност, че важните хора са заедно и наблизо и че винаги ще е така,

каквото и да се случи. Традициите създават у детето спомени за съвместни преживявания.

Ролята на баба и дядо за семейството е в това да обединяват, да дават сигурност, стабилност и опора, както и знания и житейска мъдрост, натрупана през годините. Именно те могат да разкажат на своите внуци за времето, когато тези големи знаещи и можещи авторитети – мама и татко, са били малки, неуверени, несигурни и слаби. За децата е много вълнуващо да научат, че родителите им са били точно като тях. Всичко това спомага всеки да има своето място и да се почувства като съществена част от фамилната история – от най-големия до най-малкия. Баба и дядо имат повече време, през което да общуват, повече житейски опит, те са търпеливи и по-спокойни. Това им дава възможност да бъдат по-добри слушатели, да обсъждат с децата грижите и тревогите, които ги измъчват, като приемат присърце всичко, което им е доверено. Тези качества и възможности ги правят много ценни за своите внучета и връзката, която се поражда между баба, дядо и внуци, е особена и много силна. Спомените, които дядо разказва, са така завладяващи, а бабините приказки се помнят цял живот. Следователно всичко получено и научено от тях е много важно за възпитанието на децата.

Усещането да си баба или дядо е уникално за всеки. Тази уникалност се определя от множество фактори: личностни особености, възраст, място на живеене, ангажираност и т.н. За някои баба и дядо това да виждат внуците си може да е трудно и в известна степен проблемно поради развод, втори брак или далечно разстояние. Каквито и да са баба и дядо, колкото и често да се виждат децата с тях, те са много специални и заемат важно място в живота на внуците си.

Има и някои трудности, с които семейството може да се сблъска в периода на адаптация към променените условия след появата на дете. Тази нова ситуация налага пренареждане на позиции, роли и това неминуемо дава отражение и върху отношенията в него. Оптималната готовност на довчерашните родители да станат баба и дядо се състои в осъзнаването и приемането на тази нова роля, която бележи и нов етап в живота им. Дистанцирането и защитното заявяване, че който има деца си ги отглежда сам, е показател за липса

на готовност да бъде приета ролята на баба или дядо. Друг показател за незряло отношение е свръхактивността, зад която най-често стои желанието да бъдат изместени родителите и да бъде заето тяхното място. Големите промени носят със себе си рискове и предизвикателства. Не са редки случаите, в които се стига до конфликти и дори до сериозна емоционална криза в семейството след появата на бебето. Тези конфликти са извън децата, те са между старите и младите родители. В основата им могат да лежат различни мотиви, но има един, който е много важен. Това е желанието да бъде спечелена обичта на малкото бебе и не само – всеки от възрастните се стреми да бъде избран за този, който е най-предпочитан, обичан и търсен от него. Баба и дядо, освободени от повечето отговорности, свързани с бъдещето на детето, понякога проявяват излишна снизходителност и щедрост към внучетата, като удовлетворяват всяко тяхно желание. Това може да обърка децата по отношение на възприетите правила и норми, както и да подкопае родителския авторитет. Не трябва да се забравя, че децата са много чувствителни и интуитивно усещат, когато около тях витае напрежение, а същевременно не могат да разберат сложността на тези взаимоотношения.

Въпреки че на пръв поглед поведението и чувствата, които показват бабите и дядовците да са много сходни, всъщност всеки от тях проявява свой стил на общуване с децата. Факторите, които предопределят това, също са различни: култура, етнос, фамилни традиции, както и индивидуалната лична история на всеки човек. Тези стилове могат да се обобщят по следния начин: историци, помощници, ментори, модели за подражание, партньори, вълшебници и герои.

- **Историците** са тези баба и дядо, които с желание и подробности разказват историите от миналото на фамилията, които могат да бъдат за роднини, важни събития, семейни традиции. По този начин децата придобиват една по-цялостна представа за отношения и връзки на хората, които са част от фамилията, допринася за изграждането на специфичната семейна идентичност;

- **Помощници** – това са бабите и дядовците, които окуражават, подкрепят и подпомагат семейството в трудните му моменти. Без значение помощта дали е материална или е под формата на грижа, предизвикателството е да бъде намерен баланса между подкрепа и контрол;
- **Менторите** баба и дядо учат, насочват, съветват, споделят придобити умения и таланти;

Като модели за подражание баба и дядо влияят на своите внуци чрез примера, който им дават. Този пример може да е на работещи, лоялни, отговорни хора, които са стожери на фамилията си. Понякога това става незабелязано, докато децата изведнъж не повторят дословно чути думи или не започнат да имитират поведение или жестове;

Следващите три стила са свързани с емоционалните преживявания, които са споделени между баба, дядо и деца. От една страна те могат да си бъдат **партньори** в игрите и забавленията, да ходят за риба или сред природата, могат да си бъдат и довереници; От друга, могат да са **вълшебници**, правещи фокуси или разказващи приказни истории;

А биха могли и да са **герои** спасители, създатели или откриватели. Но дори и да нямат велики дела в миналото си, самият факт, че те са винаги на разположение за детето да сподели, когато му е трудно или трябва да вземе решение, също прави баба и дядо герои в малките детски очи.

Психологическият климат в семейството зависи от качеството на емоционалните връзки между родители и деца от различните поколения, както и от новосъздадените такива в сродилите се фамилии. Взаимното разбирателство и подпомагане в процеса на отглеждане и на възпитание на децата е предпоставка за хармонични отношения на базата на приемане и обич, а това е много важен фактор. По този начин се предава и един безценен урок по толерантност и уважение.

Внуците носят любов, енергия, оптимизъм, смях и възвръщане на усещането за младост на своите баба и дядо. В същото време те му отварят с грижа, знания, стабилност и подкрепа, което дава възможност за пълноценни и емоционално наситени отношения, на които детето се учи и ще пренесе в общуването си с всички хора, които ще срещне през живота си.

Семейна приказка

Инструкция:

За да поговорите с детето за семейните връзки и отношения, заедно създайте приказка за вашето семейство, като включите героите Баба Вълшебница и Героичен Дядо, с които започва цялата история. Приказките са лесен и достъпен начин децата да разберат и да приемат връзки, отношения или събития, които са им сложни и непонятни. Това че ще участват в създаването на своя история за близките и обичани хора, ще им даде възможност да проявят фантазия, а това е любим начин на децата да предадат какво мислят и чувстват.

5

Син или дъщеря, брат или сестра

Всяко семейство е уникално само по себе си. Има своята специфична история, динамика, взаимоотношения, както и културни, социални и религиозни влияния. Особено важно място заемат възприетите роли в него и произтичащите от тях очаквания, отговорности и права. Тези роли до голяма степен имат пряка връзка с половите различия. Има възприети стереотипи за мъжественост и женственост, които отразяват психичните различия между мъжете и жените. Веднага след раждането, а в много случаи и дори преди него, родителите и цялото обкръжение на бебето започват да изграждат нагласи и съответно поведение към мъничето в зависимост от пола му. Не е случаен фактът, че желанието да се знае какъв пол ще бъде детето е толкова силно. За момиченцата всичко е в нежно розово, рокли и панделки, докато момченцата потъват в синьо, обути са в маратонки, имат силен и настойчив глас и са копия на татковците си. Реално през първите месеци бебето не възприема наличието на полови различия. То се усеща слято със света посредством една топла,

хранеща и успокояваща майка и това му е достатъчно. След първите осем до десет месеца до голяма степен детето е въведено в определени рамки, които предполагат бъдещите различия. На момченцето и на момиченцето не се говори по един и същи начин. В подбора на думи, закачки и интонация родителите и близките влагат своята представа за това как се говори и кое е забавно и приятно на едно момче или на едно момиче. Играчките на момчетата, като цяло са по-скоро за развитие на тяхната двигателна и познавателна активност, играчки за движение, докато на момичетата са насочени предимно към взаимодействието с други хора и са по-статични. Момчетата повече хвърлят, докато момичетата по-често задържат и привличат към себе си. Разбира се, няма нищо смущаващо, ако децата проявяват интерес към играчки, характерни за противоположния пол. Това може да е продиктувано от факта, че за тях те са по-необичайни и по-вероятно е да им липсват подобни вкъщи. На около две-тригодишна възраст предстои децата да открият и анатомичните разлики между тях, което е деликатен момент и за някои може да е свързан с проблем в приемането на това наложено обстоятелство да бъдеш или момче, или момиче. До четиригодишна възраст все още Аз-образът не е стабилен, съответно и принадлежността към един от двата пола не е окончателна. След четвъртата си година детето е осъзнало, че живее в свят, в който хората са разделени на два пола. Собствените му родители са нагледно доказателство за това. То също приема, че принадлежи и се е идентифицирало като момче или момиче и започва все по-отчетливо да се придържа към определените стереотипи, интересува се и търси близост с деца от своя пол, опитва се да имитира, да усвоява поведение, да се държи и да изглежда така, както се очаква от него. Родителите най-често са в непосредствена близост и съответно оказват съществено влияние върху този процес, но не са единствените. Всички от обкръжението на детето, включително приказни герои, актьори, певци, спортисти и т.н. могат да бъдат пример за подражание. След време тези влияния се отразяват във възприети качества, които охарактеризират женствеността или мъжествеността. Това е процес, който започва с биологически зададения пол, но психическото му съдържание се формира и пряко зависи от културата, възприетите норми и ценности

на обществото, в което детето расте. Спецификата му се състои в комбинирането на вродено и придобито.

Понякога децата показват известно объркване в своята полова роля. Момченце, което не само не проявява интерес към спорт или други занимания, които увличат другите момчета, но и активно търси общуване с момичета, играе техните игри, държи се като тях и т.н. По същия начин някои момичетата проявяват интерес основно към компанията на момчета, спортуват по-силови спортове, проявяват по-голяма агресивност и с радост се охарактеризират като мъжкарани, мъжки момичета и т.н. Зад това може да стои неприемане на част от собствения образ и съответно отричане на сексуалността си.

Половата идентичност е една от многото ролеви идентичности, които хората притежават. По отношение на децата в семейството бихме могли да потърсим и други елементи, които дават своето отражение на взаимоотношенията между родители и деца. Един от тях, който вече сме разглеждали, е редът на появата на децата в семейството. Т.е много от особеностите на нашата личност зависят от това дали сме били големите, каката и баткото, или малките. Можем да кажем, че това до голяма степен задава определен модел, по който детето се развива. Има две основни причини, които формират различията в характерите. Първата е, че родителите, често съвсем несъзнателно, се държат по различен начин с големите и малките, имат различни очаквания и изисквания към тях Втората е полът на децата в тяхната последователност.

Първите деца са посрещнати от своите родители като нещо ново и непознато, но и с безброй очаквания, включително това какъв ще бъде техния пол. Това е ситуация, която предполага повече тревожност и несигурност. За да компенсират тази своя неувереност и неопитност, родителите обграждат първите деца с много грижи и внимание. Те влагат всички свои усилия, за да се докажат, най-вече на себе си, че се справят и са добри родители, но са и изискващи, и очакващи от своите първи деца. Могат да са твърде строги и критични. Може би именно в това се крие причината повечето първи деца да имат по-високи резултати в училище. Те са и по-послушни като цяло. С по-малките деца родителите са по-уверени и имат по-

реалистични очаквания от тях. На по-късно родените деца им се налага да се сработят с по-големите, да отстоят своето място. Това им дава възможност да усвоят и развият умения в общуването както с връстници, така и с авторитети.

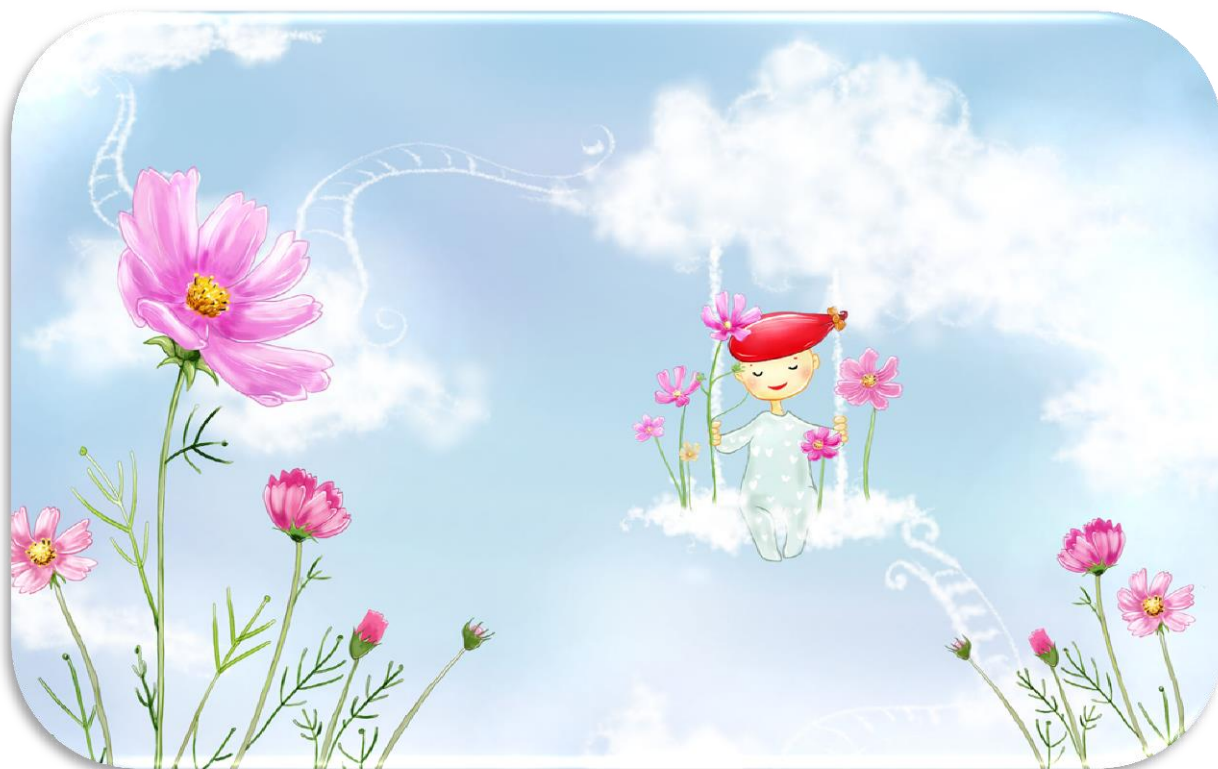
И така, свойствената за първите деца по-голяма отговорност често ги прави лидери. Те по-често наследяват професията на родителите си, но са по-склонни към невротизъм, тъй като има риск от това да живеят в постоянен страх, че няма да оправдаят очакванията на своите близки. Както вече стана дума, полът и в поредността на децата е също от голямо значение. Ако първото дете е момиче, то най-вероятно ще развие качества като грижовност към по-малките братя и сестри, ще се научи да помага в тяхното отглеждане и при едно правилно отношение към себе си има голяма вероятност да се почувства горда от това, че е жена като майка си. Ако първото дете е момче, ще бъде стимулирана неговата активност и отговорност. Характерът на големите се повлиява по-съществено от това колко години е разликата между тях и по-малките братя или сестри. Ако тя е повече от осем години, няма да е особено съществена. Колкото са по-близки на възраст децата, толкова по-голямо е взаимното влияние, което могат да си окажат. За малките е от голямо значение по-голяма сестра ли имат или по-голям брат. Като цяло разнополовите сиблинги имат възможността да общуват с връстници от другия пол още в най-ранна възраст. Това при всички случаи ще улесни комуникацията им в бъдеще поради натрупания опит и знание за другия пол. Така например брат, след който има сестра, ще общува по-лесно с момичета, отколкото брат, след който има момчета. Това важи и за по-големите сестри. Ако децата са от един и същи пол, малките имат възможност да ползват допълнителен пример в изграждането на своята мъжественост или женственост.

Близнаците, особено тези, които са еднояйчни, без съществено значение от пола, са с особен статут. За тях обаче също от значение дали са първите деца в семейството или имат по-големи братя и сестри. Първородният близък обикновено взема лидерска позиция.

Полово-ролеви въпросник на Сандра Бем

Това е най-широко използвания инструмент за това как човек оценява себе си от гледна точка на пола. Въпросникът включва 60 прилагателни, всяко от които е необходимо да получи отговор „Да“ или „Не“, т.е. отнася ли се или не за изследваното лице. 20 от твърденията са свързани с полово-ролевата характеристика на женствеността, 20 са свързани с тази на мъжествеността, а други 20 не са строго диференцирани и могат да бъдат отнесени и към двата пола. Човек събрал голямо количество точки и по скала мъжественост, и по скала женственост, се счита за андрогенен. Това понятие разкрива особено поведение и отношение, което включва независимост на личността, способност за носене на отговорност, загриженост, както и желание и готовност да се извършва както възприетата за мъжка, така и за женска работа, без да бъде тя разделяна по полов признак.

Въпросник „Аз съм човек, който е....“

Аз съм човек, който е...	Да	Не
1. Вярващ в себе си.		
2. Отстъпчив.		
3. Способен да помогне.		
4. Склонен да защити своите възгледи.		
5. Жизнерадостен.		
6. Тъжен.		
7. Независим.		
8. Срамежлив.		
9. Съвестен.		

10. Атлетично сложен.		
11. Нежен.		
12. Театрален.		
13. Напорист.		
14. Податлив на ласкателства.		
15. Късметлия.		
16. Силна личност.		
17. Предан.		
18. Непредсказуем.		
19. Силен.		
20. Женствен.		
21. Надежден.		
22. Аналитичен.		
23. Умеещ да съчувства.		
24. Ревнив.		
25. Способен да бъде лидер.		
26. Загрижен за хората.		
27. Прям, правдив.		

28. Склонен да рисува.		
29. Разбиращ другите.		
30. Потаен.		
31. Бързо вземащ решения.		
32. Състрадателен.		
33. Искрен.		
34. Разчитащ само на себе си (самодостатъчен).		
35. Способен да утеши.		
36. Самовлюбен.		
37. Властен.		
38. С тих глас.		
39. Привлекателен.		
40. Мъжествен.		
41. Топъл, сърдечен.		
42. Величествен.		
43. Имащ собствена позиция.		
44. Мек.		
45. Дружелюбен.		

46. Агресивен.		
47. Доверчив.		
48. Не особено успешен.		
49. Склонен да се държи прилично.		
50. Инфантилен.		
51. Адаптивен, приспособяващ се.		
52. Индивидуалист.		
53. Не обичащ грубости.		
54. Неорганизиран.		
55. Със състезателен дух.		
56. Обичащ децата.		
57. Тактичен.		
58. Амбициозен, честолюбив.		
59. Спокоен.		
60. Традиционалист, спазващ приетите правила.		

Ключ за обработка на резултатите:

Мъжественост («да») - 1, 4, 7, 10, 13, 16, 19, 22, 25, 28, 31, 34, 37, 40, 43, 46, 49, 52, 55, 58.

Женственост («да») - 2, 5, 8, 11, 14, 17, 20, 23, 26, 29, 32, 35, 38, 41, 44, 47, 50, 53, 56, 59.

Децата и училището на XXI век

Първата система, от която всяко дете става част, е семейната. Именно там то усвоява ценности и приоритети, научава се на основните правила на взаимодействие с другите: отношения с авторитети и връстници, свиква да поема отговорности и задължения. Това е основата, с която децата прекрачват прага на детската градина и училището. Ако в сигурната и защитена семейна среда те не придобият тези умения, има голяма вероятност да срещнат редица трудности при адаптацията си към живота в училище.

В наше време е очевидно, че образователната система, която поема децата ни в една много ранна възраст, има сериозни проблеми. Тези проблеми са резултат от най-различни фактори, голямата част от които нямат нищо общо с възпитанието и интелигентността на децата. Необходима е една генерална промяна на представата за

обучението и училището като цяло. От много важно значение е то да се доближи до съвременния живот, а това изисква качествени промени. Дали е възможно? Възможно би било само тогава, когато на училището не се гледа основно от гледна точка на преподаването. Какво имам пред вид?

Целта е ученето да се превърне в увлекателен, лесен и ефективен процес. Това изисква внимателно наблюдение върху начините на справяне на децата и индивидуалното им насочване. По този начин се провокира тяхното любопитство. Не бива да се забравя, че за всяко дете този процес е строго индивидуален и специфичен, но е сигурно, че всеки човек се ражда с потенциал да изследва и да бъде откривател. Любопитството и интереса са в пряка зависимост. Интересът увеличава вниманието, което става по-устойчиво и концентрирано, а от своя страна вниманието е в основата на всяко учене. Давам си сметка и за това колко са натоварени учителите с дейности, които са извън контакта им с децата. Огромното количество документация, която трябва да се следва и попълва, ги уморява и отегчава. Това от своя страна води до намаляване на ресурсите и желанието за това учителите да подхождат към своята работа творчески. Колкото по-малко творчество от страна на учителите, толкова повече те се отдалечават от децата.

В днешно време, за съжаление, до голяма степен класната стая е престанала да бъде извор на креативност, любопитство и желание. Обучението от своя страна се е превърнало в процес, в който от обучаемият се изисква да бъде пасивен, да се остави да поеме поднесена много често набързо и безразлично сложна информация и да я запази трайно в паметта си. Днешната равностойност е, че съвременните деца все по-малко имат способността и навиците да учат. Къде може да се коренят причините за това? Защо с лека ръка се възприема, че училището е място, което за децата е бремене, мразят го и жадуват за свободен час или ваканция? Колко често ние самите казваме: „Е, на кое дете му се учи...?“ Трудно е да си го представим, но реално на всяко дете му се учи. Обръщали ли сте внимание на това колко съсредоточено децата внимават, когато им се чете приказка или увлекателна история. С едно или две прочитания биха могли да я

научат наизуст. Сигурно ви е направило впечатление с каква бързина и лекота усвояват възможностите на съвременните технологии.

Ако само се опитаме да си представим до какво би довело едно различно взаимодействие между учител и ученик. В училище учителят е този, който знае отговорите на всички въпроси. Той разпределя задълженията, той определя формата на уроците, начина на представяне, домашните и т.н. Това поставя учениците в една зависима позиция по отношение на онова, което трябва да научат. Зависимостта предполага липса на отговорност, както и блокира всяка инициатива. Ето защо самостоятелните и отговорни ученици се срещат все по-рядко. А какво би било, ако децата срещаха не наложен авторитет и подчертана йерархия, а по-скоро партньорско отношение.

Достъпността до информация и възможността всеки да направи лесно своя избор какво и откъде да научи е нещо, което отличава качествено днешните деца. В миналото извор на знания беше именно учителят, училището, учебниците, книгите в библиотеката. Сега децата са заобиколени от достъпна информация и знания. На фона на тази качествена разлика трябва да отбележим, че за съжаление образованието е много консервативна система и в никакъв случай не е в достатъчен синхрон с развитието на децата, които влизат и се обучават в училище. В същото време не бива да забравяме, че когато говорим за това какво и как нашите деца са научили, ние всъщност до голяма степен говорим за тяхното бъдеще.

Виждайки тези дни отвсякъде абитуриенти, които екзалтирано броят до 12 се питам с какви чувства се разделят със своето училище и дали те, вече пълнолетни и завършили, са подготвени за един смислен, продуктивен и щастлив живот... Вие как мислите?

Моля, ако се чувствате съпричастни към идеята за създаване за ново училище за нашите деца, споделете своето виждане в нашите

[Знамогически анкети.](#)

П р и я т е л и щ е и м а в е ч н о ...

Сега, в разгара на лятото, когато децата са във ваканция и се чувстват до голяма степен свободни да избират как да прекарват дните си, бих искала да споделя с вас някои свои мисли относно приятелството. Думите: „никой не иска да си играе с мен“ винаги са изречени от дете, което се чувства много наранено и отхвърлено. Именно от това, какво е качеството на взаимоотношенията на децата ни с техните връстници, зависи до колко приятно ще прекарат свободното си време. От това зависи и тяхното самочувствие и усещане за принадлежност.

Дори и съвсем малки, бебетата разпознават, когато около тях има друго бебе или дете, различават го много точно от възрастните, реагират на неговото присъствие с радост и го приемат безусловно. След около третата си година детето навлиза във възрастта на социалните връзки и създава своите първи приятелски отношения. Те

винаги са много динамични и силно емоционални, каквито са и самите деца. Изграждането на способност у детето за намиране на приятели на своята възраст става постепенно. В самото начало е на ниво взаимодействие, но с времето отношенията стават по-задълбочени. Приятелството между децата е първата крачка в междуличностните отношения, които са извън семейството и са своеобразна репетиция за бъдещите им връзки и начини на взаимодействие. Децата се сблъскват със събития, които ги учат на вяръност, близост, доверие и отговорност.

Разбира се, тези отношения нерядко носят и разочарование и тъга, но колкото и да искаме да спестим тези чувства на децата си, не бихме могли да ги опазим напълно. А това не е и полезно за тях, защото бихме ги лишили от собствен опит. Когато децата не са придобили своя опит сами, те стават безкритични и силно внушаеми, до степен на зависимост.

С напредването на възрастта децата стават все по-осъзнати за собствената си личност, за обкръжаващата среда, за възможностите и ограниченията. Появяват се мисли и желания за бъдещето, мечти за това, какви ще станат, когато пораснат. В този период водещ е стремежът да бъде изпробвано всяко нещо. Децата имат нуждата да докажат на себе си и на останалите, че „това и аз го мога и то добре“, като по този начин се стремят да получат признание, одобрение и приемане. Те активно подражават и търсят своето място в обществото, което на този етап се свежда до място сред съучениците. Това става с първостепенно значение и е началото на един процес, който предполага известна емоционална дистанция от родителите. За съжаление, в началото децата имат много незначителни социални умения, което предполага честа смяна на приятелства. Тази смяна понякога е свързана с разочарование, мъка и сълзи. Родителите са тези, които трябва да окажат подкрепа на детето, докато то преминава през този период, но да не забравят, че това е проблем на детето, а не техен, и да го оставят то само да намери решението за себе си. Изслушайте го, нека то усети, че има кой да го чуе и да го разбере. Попитайте го за чувствата му и поразсъждавайте заедно върху причините нещата да се случат по начина, по който са се

случили, като се опитате да не критикувате и да не съветвате, ако не сте изрично помолени за това.

Бихте могли да накарате вашето дете да нарисува един кръг и да му кажете, че този кръг е то, наименовайте го с АЗ. След това нека детето да нарисува още един кръг със същите размери, който в някаква степен да се застъпва с първия кръг. Това нека да бъде някой приятел. Дайте име на кръга така, както се казва другото дете. В зоната, в която двата кръга се застъпват нека детето да напише всичко онова, което е еднакво за него и приятелчето му. Там ще бъдат изброени онези неща, които споделят, приемат, обичат и правят по един и същ начин. Колкото по-голямо е това пространство, колкото повече неща, които са важни за детето, могат да бъдат изброени в него, толкова повече шансове има то да се почувства и да остане близък с този приятел. Всичко, което е извън зоната на припокриване, се отнася към уникалността на всеки човек и би могло да е източник на различия и разногласия. Бихте могли да направите това упражнение заедно с детето, като му споделите и своя опит. Това ще провокира доверие и ще му помогне да бъде още по-открито. На вашето дете му е нужен пример, който в някаква степен то ще ползва за образец, за да се научи как да се справя и да намира решения, касаещи отношенията му с онези, които то е приело за приятели. Това ще му помогне да разбере, че никой не е безгрешен и че няма идеални отношения. Ще се научи повече да разбира и прощава и по-малко да осъжда. Ако имате някакви опасения, споделете ги с детето. И само, ако ситуацията крие наистина сериозни рискове за психическото и физическото здраве на детето, вземете участие в нейното разрешаване.

Би било много хубаво, ако вашето дете достигне до идеята, че истински близките хора не са много. А това е и една от причините те да са толкова ценни.

„Единственият начин да имаш приятели е да бъдеш приятел.“

Ралф Уалдо Емерсън

Вълшебна кутия, пълна с приятелство

Материали и пособия:

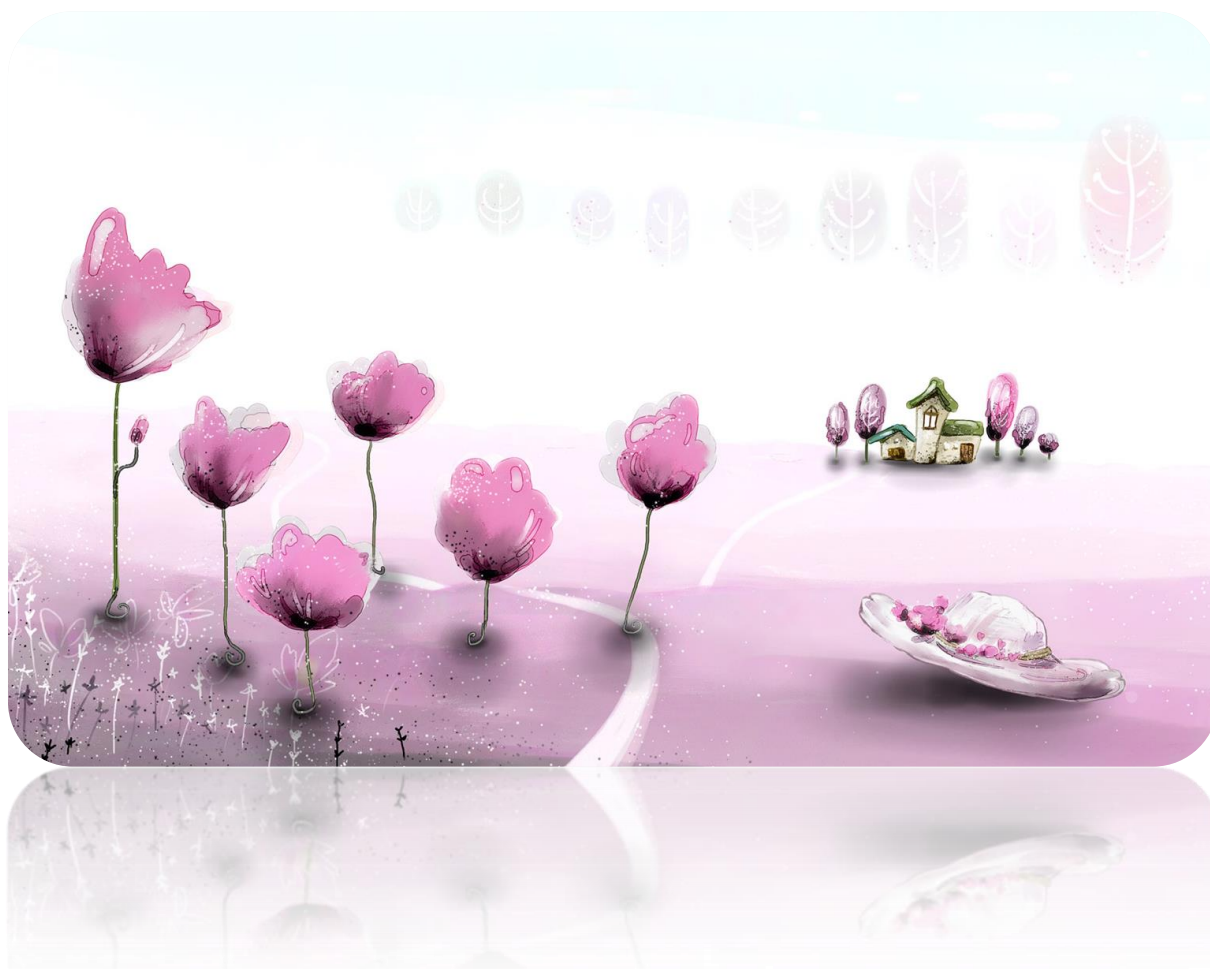
1. Кутия от обувки с капак;
2. Ножица;
3. Лепило;
4. Прозрачна лепенка;
5. Цветна хартия, глина, раковини, птичи пера, миниатюрни играчки и предмети и всичко, което детето преценява, че го свързва с приятелите му.

Указания:

Изрежете прозорче в едната стена на кутията, както и в капака. За вътрешността на кутията подберете различни предмети или колекция от разнообразни снимки, рисунки, играчки, надписи, значки,

емблеми или картинки. Някои от тях, които позволяват, прикрепете с лепенки към стените и дъното. Използвайте пластилин, за да задържите перата или другите по-малки елементи изправени. Поставете някои по-важни за детето предмети така, че да се виждат през прозорчетата. Върнете капака на мястото му и погледнете през всяко прозорче на вълшебната кутия, създадена от Вашето дете.

**ПСИХОЛОГИЯ ЗА
ДЕЦА**

Библиофилско издание

СЪДЪРЖАНИЕ

1. Детето и играта
 - ✓ Игра
2. Детето и езикът
 - ✓ Тест
3. Детето и самостоятелността
 - ✓ Рисунка на успеха
4. Детето и чувството за отговорност
 - ✓ Опит
5. Детето и изкуството
 - ✓ Куклен театър
6. Детето и успехът
 - ✓ Дървото на успеха
7. Братя и сестри
 - ✓ Автопортрети и портрети
8. Детето и лъжата
 - ✓ Игра
9. Детето - традициите и семейните ценности
 - ✓ Проучване

Произведението Психология в писма: Светът на детето създадено от Знамогическо училище ползва Криейтив Комънс Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International договор.

За разрешения извън обсега на този договор, проверете на <http://znamimoga.weebly.com/>.